

Kar pa se tiče našega politiškega mišljenja, vsak dobro vé, da je bilo zmirom naše geslo: „edina in mogočna Avstrija“ na ustavni podlagi, ker jo deržimo za najjako garancijo našega narodnega bitja; zraven pa, ker žalostne skušnje preteklih let dosti očitno kažejo, kam je nesrečni centralizem Avstrijo pritiral, zagovarjamo tudi, kolikor mogoče obširno in resno autonomijo, ker ona najbolj ustreza lastovitim potrebam vsake dežele in vsakega naroda.

Ko tedaj pomislimo na basen od našega odtergavanja od Avstrije in snovanja samostojnega južnega kraljestva, ne vémo, ali bi se bolj čudili hudobii, ali brezumju tistih, ki so jo iznašli. Kdor pozná naše, sto- in stokrat očitno izrečene misli, in pogleda naše mnogoletno, brez graje veršeno delovanje, pa nam očita nezvestobo proti Avstriji, ne vémo, ali tak ne bi oskrnil samega svetišča božjega. In kdor nam pri-mišluje snovanje samostojnega južno-slavskega kraljestva, ta je ali sam bedak, ali pa ima za bedake nas in svoje poslušavce. Naj poskusijo naši protivniki to delo! Naj le gredo podirati Avstrijo, in iz Bosnjakov, Hercegovincev, Černogorcov in Bulgarov skladat samostojno kraljestvo. Mož beseda, da jim bomo to slavo od serca privoščili! Mi ne hrepenimo za takim junaštvom; naš dom slovenski je v Avstriji in nadjamo se celó, da naši bratje od unstran Une in dinarskih planin pridejo še sami k nam, kjer bo v ustavnem in autonomnem poslopu avstrijskega cesarstva tudi za njihovo blagostanje dovelj prostora. Kličemo tedaj iz živega prepričanja: Bog poživi ustavno, pa vsem deželam in vsem narodom pravično Avstrijo!

Šolski naš program

za Slovence gledé ljudskih in srednjih šol.

Po sedanjem učilnem načrtu avstrijskem delé se učilnice na troje: nižje ali ljudske, srednje in više šole.

I. Kar se tiče ljudske šole, to so se vsi pedagogi že davno zedinili, da se mora osnovati čisto na mater-nem jeziku, ako hoče uspeh imeti. Sklicujemo se v tem oziru na spis Nemca barona Helferta, sedanjega c. kr. vodja učilnih zadev avstrijskih. *)

To prepričanje je tudi naše, ter terjamo, da bodo ljudske, tako imenovane „farne šole“, čisto slovenske. Samo v tako imenovanih glavnih šolah po mestih s štirimi razredi, iz katerih mladež deloma prestopa v srednje šole, naj bi se odstopilo od načela na toliko, da bi se v 3. in 4. razredu jel učiti tudi nemški jezik, kakor poseben nauk; al slovenski jezik ima ostati tudi v teh šolah skoz in skozi učni jezik. **)

Naj nam nihče ne ugovarja, da kmet sam želi nemšk jezik. To proti nam nič ne dokazuje, ker vemo, zakaj si ga želi. Kmet je praktičen človek, ter sodi svoje potrebe po dosedanjih okoliščinah, kjer je le nemščina kaj veljala; al dajte slovenskemu jeziku v šoli, pisarnici in djanskem življenju njegove pravice, ki mu gredo po temeljnih postavah naše države, da ne bode ptujec na domači zemlji, pa bo kmet kmali drugačnih misli. Ako bi pa poedini kateri človek na kmetih želel, da bi se njegov sin tudi nemškega jezika učil, naj ga dá po učitelju posebej v tem jeziku podučevati; al nihče naj ne terja, da bi se zavoljo enega ali dveh morali vsi drugi otroci po nepotrebnem z nemščino ubijati in dragi čas zgubivati za druge mu tako kervavo potrebne vednosti.

II. Zastran srednjih šol, ki se razdeljujejo na gimnazije in realke, je načelo naše:

Da naša mladež na koncu realke ali gimnazije popolnoma zná tako slovenski kakor nemški jezik, ne samo govoriti, temuč tudi pisati.

Da se pa to doseže, ni dosti, da se dotični jezik uči samo kakor nauk ali predmet; jezika ne boš znal nikdar dobro, ako se v njem nisi učil tudi drugih naukov. Za tega voljo naj se po naših z zvedenimi možmi dogovorjenih mislih:

1. Šolski nauki v realkah in gimnazijah po slovenskih krajih razdelé tako, da bo kolikor mogoče polovica slovenska, polovica pa nemška, na pr. tako-le:

A. V gimnazijah:

- a) slovenski naj se uči: nauk vere, naravopis (historia naturalis), latinski in slovenski jezik; povestnica Avstrije in pa domačije; zemljopis v 1. razredu;
- b) nemški: Povestnica in zemljopis od 2. razreda dalje, naravoslovje (fizika), matematika; propedevtika, gerški in nemški jezik.

B. V realkah:

- a) slovenski: nauk vere, naravopis, kemija, graditeljstvo (Baukunst); slovenski jezik; zemljopis v 1. razredu;
- b) nemški: razun 1. razreda zemljopis, povestnica, fizika matematika, nemški jezik.

2) V prvem razredu naj učitelj slovenski in nemški jezik privzemlje v predmetih, ki imajo biti v viših razredih nemški.

3) Terminologija mora biti povsod obojna, tedaj v predmetih slovenskih naj se mladež nauča tudi nemških, v predmetih nemških tudi slovenskih tehniških imen.

Da pa dosežemo ta namen, potrebujemo knjig.

Tedaj prosimo vse slovenske rodoljube, da se primejo pripravljanja potrebnih šolskih knjig. Da ti se pa pri tem eno in isto ne delalo morebiti po dvakrat, dokler bi drugo zaostalo, treba je sporazumno ravnati, zato prosimo, da bi se gospodje, ki bi se radi udeležili tega národnega dela, oglasili vsi do konca tega mesca pri vredništvu „Novic“ in povedali, kaj želé prevzeti, ter se bo potem izdelovanje po okoliščinah razdelilo. Po takem izvemo tudi možé, katerim bi se prevodi, dogotavljeni v prepisu, dajali v presodbo, da dobimo tako, kolikor je mogoče, izverstne knjige.

Knjige, ktere se imajo predstaviti, ali za primer vzeti, so:

Naravopis: Pokorny za I. II., Fellöcker za III. razred dolnje gimnazije in realke. Schmarda zoologija, Biller botanika, Fellöcker za više razrede.

Latinski jezik: Ena slovnica za celo gimnazijo. Berilo za I. in II. razred po Schinnagelu.

Slovenski jezik: Slovnica se že izdeluje.

Zemljopis za 1. razred: Schubert.

Povestnica Avstrije: Tomek; povestnica cele Slovenije ima se izvirno zložiti.

Graditeljstvo: Gabrielli.

Nadjamo se v ostalem, da nam daljni razvitek zagotovljene nam ravnopravnosti pokaže sredstvo, kako bi se izdelane knjige in kako bi se delavcom primerno nplačal njih trud.

Na noge tedaj, dragi Slovenci! Združimo svoje moči; stori vsaki od nas, kolikor premore; pokažimo svetu, da se zavedamo, da nam je v resnici mar za narodnost našo, ter da za njo, kadar je potreba, radi tudi žertve prinašamo; — pokažimo tudi po šolskih knjigah popolnoma zmožnost slovenskega jezika za vsako stvar, celó preprosto ali visoko učeno.

Prava razmera med žitom in klajo.

Perva reč umnega kmetovanja je prava razmera med žitom in klajo, ali z drugimi besedami rečeno: Umen go-

*) „In die Volksschule als Anfangsschule, als erste Grundlage alles Unterrichtes, gehört die Muttersprache, und diese allein.“ Glej njegovo knjižico: „Die sprachliche Gleichberechtigung in der Schule von Alex. Freiherrn v. Helfert. Prag 1861.

**) Glej Helfertov spis str. 25.

spodar seje žita le toliko, da gospodarstvo njegovo ne terpi škode zavoljo premalo klaje. Ta škoda ni le škoda za letos ali drugo leto, ampak pozná se čedalje bolj prihodnje leta, ker žito izmolze zemljo, da prihaja leto za letom pridelek manjši. Zemlja je res dobra mati; al če boš leto za letom ji v setvi žita najboljšo moč izpival, hiral ti bo, če jo tudi gnojiš, ker tisti drobci, ki se iz njega napravljajo v zemlji za živež žitni, se ne delajo tako hitro kakor ti misliš.

Treba je tedaj, da se na ravno tisti njivi ne prideluje leto za letom žito, ampak da se po umnem redu menja žito s klajo. To je dobrota za zemljo, pa tudi za to, da si prideluje gospodar več klaje za živino.

Prava razmera med žitom in klajo je po poterjenih skušnjah ta, da tretji del navadnega polja je za klajo odločen, to je, če ima, postavimo, gospodar 12 oralov (johov) polja, mora 4 orale odločiti za deteljo, peso ali kako drugo živinsko klajo. Ako ima gospodar zraven teh 4 oralov živinske klaje še senožet ali travnikov, toliko bolje je; vendar je skor gotovo, da s samo mervo in slamo, ako ne prideluje tudi druge živinske klaje, bo komaj shajal, da bi mogel živino skoz in skoz le v hlevu rediti. Po gmajnah živino na pašo goniti poleti ne kaže modrega gospodarja; naj le dobro pomisli, kako malo živeža dobiva živina na gmajni, koliko pa potrosi gnoj po potih, ki mu je za polje tako kervavo potreben. Na višjo stopnjo poljedelstva se bojo naše kmetije le tadaj povzdignile, ako gospodar na 2 oralu celega svojega zemljišča more rediti eno govedo. Kakor sedaj kmetujemo, ne moremo reči, da s 5 oralu zemlje to dosežemo. Tudi tam, kjer so gospodarji visoko stopnjo v živinoreji dosegli kakor v Holandiji, Holsteinu itd., imajo kmetje, kakor pri nas, svoje kmetijske pregovore. En tak pregovor vam hočem povedati na priliko: „Živina več potrebuje skerbí in opazbe kakor otrok, ker otrok ima jezik in lahko pové, kaj mu je in kaj hoče; živina pa nič ne more potožiti.“ Čeravno je tak pregovor dosti prenapet in lahko se reče, prenečlovešk, vendar to nam kaže, kako ondi skerbijo gospodarji za svojo živino, ktera jih redí. Drug pregovor je: „Najprej moramo skerbeti za deteljo, mervo itd., da živina klaje dobí, potem še le moramo skerbeti za svoj živež.“

Naša dežela je gorata dežela, to je gotovo; gorata dežela pa je že sama po sebi vstvarjena za živinorejo, — kako je nek to, da tega, kar nam natura sama kaže, tako zlo zanemarjamo? kako je to, da le po žitu in žitu hrepenimo, ker žito tako zlo izpiva moč zemlji?

Prijatelj! povej mi odkritoserčno, če znaš dobro rajtati, ali imaš res kaj več dobička od tega, ako seješ žito in ga v jeseni prodaš par mernikov, pa si ga na spomlad za seme moraš morebiti dražje spet kupiti, namesto da bi si bil izredil kravo ali vola in ga prodal? Reci, kaj je bolje? Če si za prodano živinče več dnarja skupil, si boš zmiraj lahko žito kupil, — ali si pa moreš za prodano žito kravo ali vola kupiti? Menda ne.

Namen teh verstic je le ta, naše kmete spodbosti k premišljevanju: ali jim ne kaže, da bi opustili staro kopito in po prvi razmeri pridelovali na njivah žita in klaje. Ako imamo več klaje, moremo več živine rediti, in živina se zmiraj lahko v dnar spravi; od druge strani pa umno verstimo na polji klajo z žitom, in tako damo njivam nekoliko spočitka, da jih ne izpiva v eno mero le žito. Naše njive bojo postale potem rodovitniše. Ako potem iz nadveletnega obdelovanja polj prestopimo na natriletno, bo to našemu kmetijstvu dobro djalo in ta korak gotovo ne bo prevelik, ako se ozremo v druge dežele, kjer je nasedemletno in naosemletno obdelovanje navadno. Če le storimo ta mali korak, bomo sčasoma mi ali naši nasledniki storili dve in tri stopnje dalje, in prav bo za našo deželo. Verjemite mi!

Na Bokalcu na vseh Svetnikov dan.

Jože Frid. Seunig.

Pregovori za kmetijske pa tudi druge ljudi.

1. Kdor želi od pluga dobička, mora sam orati; z golimi besedami ne spravi nihče mačka v žakelj.

2. Davki so veliki, naša lenoba jih še dvakrat večje napravlja, nečimernost trikrat, nespametnost pa še celó štirikrat.

3. Postopanje nam krajša naše življenje, ker nam naše moči oslabi; je riji enako, in nas bolj razjé, kakor delo. Bolj ko se ključ rabi, svitlejši je.

4. Če ti je življenje drago, ne kvari časa. Zaspana lesica ne ujame piščanca.

5. Ako je čas najdražji reč med vsemi rečmi, tako je tudi potrata časa največa med vsemi potratami. Koliko časa potratimo že s tem, če delj časa spimo, kakor nam je treba, in koliko časa zanemarimo, če se z nepotrebnimi rečmi ukvarjamo!

6. Nič ni bolj tihotno kakor stopinja časa! Lahkomi-selni menijo: da je dan in ne doide nikdar noč. Zapravljeni čas se ne poverne nikdar več, in če imamo pri kaki reči časa dovelj, nam ga pri drugi primanjkuje.

7. Sramuj se samega sebe, ako brez dela postopaš, ker ga imaš dovelj za se, za hišo svojo in celo deželo. Lenemu je vse težko, marljivemu vse lahko. Brez potú ni medú.

8. Kdor pozno ostaja, mu delo zastaja; preden se dela prav prime, mu pravi čas že preide. Kdor rad dela, mu ne manjka dela.

9. Opravljaj pridno svoje opravila, da te opravila ne bodo dervila. Kdor zgodaj vstaja, mu kruha ostaja.

10. Lože je pridobiti, kakor ohraniti. S celo Indijo ni Španija obogatela, ker je več izdala, kakor nabrala.

11. Kdor ne vé ravno tako varovati, kakor prislužiti, ne more na tem svetu lahko obogateti. Kdor pri delu medlí, po navadi malo storí.

12. Dovelj drobiža storí goldinar. Bodite tudi pri malih izdajkih pazljivi; tudi majhna rega potopí sčasoma barko.

13. Sladkousten orač bo s časom berač; nespametni plačujejo dobre jedi, pametni ljudje jih pa jedó. Veliko jih pride po slabi kupčiji na beraško palico, premisli dobro, preden kako kupčijo začneš. Ne kupuj, česar ne potrebuješ, ampak to, brez česa ne moreš biti.

14. Kdor denar na posodo daja, si skerbí napravlja. Če si napravljaš krošnjo, poglej poprej na svojo mošnjo; nečimernost je ravno taka beračica, kakor revšina nesramna krotovica. Škerlat, svila, žamet in atlas popihajo dostikrat ogenj z ognjišča.

15. Lože se ubraniš prvemu poželenju, kakor poslednjemu. Kdor je nečimern pri obedu, dobí za večerjo zgolj objedi. Čemu je prazni lesk? ali se spleča, da se toliko tvega in terpi?

16. Marljivost poplača dolgove, brezserčnost jih pa pomnoži. Nemarnost tako počasi leze, da jo revšina kmali doleze. Delavnost je mati sreče, in pridnega Bog z bogastvom obdaruje.

17. Delo vabi zložnost, bogastvo in spoštovanje. Beži od razveseljevanj in za tabo bodo šle.

18. Ne zidaj preveč na druge. Kdor preveč drugim zaupa, ga pripravijo dostikrat na beraško palico. Kdor za se skerbí, ta dobro živi. Če hočeš zvestega sluga imeti služi sam sebi.

19. Lenoba gnjusoba; malo zanemarjanje napravi veliko razgrajanje.

20. Kdor se dvakrat seli, enkrat pogorí.

21. Če hočeš, da ti pojde delo od rok, poprimi se ga sam; če ti ne gré, pospeši ga z večjo močjo. Gospodarjeve oči več opravijo, kakor njegove roke.

22. Lože je dvoje ognjišč zidati, kakor eno neprenehoma kuriti.

23. Varuj se, da brez pomislika in potrebe v dolge